

mo evropský prostor (viz uváděná Latinská Amerika) je potom značně diskutabilní.

Sedmá kapitola politický systém B. Říchové a následující čtyři kapitoly osm až jedenáct M. Kubáta (formy vlády, političtí aktéři, stranické systémy, volby a volební systémy) představují poměrně vyčerpávající přiblížení daného tématu. V této souvislosti se vzhledem k mimořádně vysoké informativní hutnosti textu u M. Kubáta snad zase jen nabízí otázka, jestli nejde o až příliš „přepálené“ uvedení do studia – viz podrobný popis organizačních modelů stran, detailní výklad k malým stranám či zařazení popisu indexů fragmentace stranických systémů. Spíše opět drobností je potom (z polštiny převzaté) používání výrazů „centrolevice“ a „centroprave“ (s. 265). Bylo by patrně vhodnější používat v češtině obvyklejší „středolevicový“ a „středopravicový“.

Celkově představuje *Úvod do studia politické vědy* přes několik výše zmíněných kritických poznámek velmi solidní práci. Kolektivní charakter práce přitom působil pozitivně na kvalitu textu, když díky specializaci jednotlivých autorů je zpracování jednotlivých kapitol zpravidla velmi fundované.

Lubomír Kopeček

Ramón Zallo

EL PAÍS DE LOS VASCOS Desde los sucesos de Ermua al segundo Gobierno Ibarretxe

Madrid, Editorial Fundamentos/Alberdania, 2001, 262 stran

Kniha *El País de los Vascos* (Země Basků, Od úspěchů Ermuy ke druhé vládě Ibarretxe) je po publikaci *Euskadi o la segunda transición* (Baskicko, aneb druhá transformace, 1997) druhou významnou prací Ramóna Zallo v oblasti politologie. Autor přednáší na Baskické

univerzitě v Bilbau média a kulturní politiku, nicméně v posledních letech se ve svých odborných pracích specializuje na témata výlučně politická.

Publikace *El País de los Vascos* poskytuje čtenáři vyhraněný úhel pohledu na dění posledních let ve španělském Baskicku. Hned v úvodu autor zřetelně vymezuje pole působnosti své knihy, když tvrdí, že „je napsána pro baskickou společnost, ... má sloužit k interní diskusi uvnitř země, o které se soudí, že náleží Baskům“ (s. 9) Jinými slovy pojímá baskický problém z důsledně vnitrobaskické perspektivy.

Ramón Zallo podrobil své kritické analýze léta 1997–2001, která měla přinést intenzivní jednání a otevřené scénáře řešení tamního konfliktu. Dobu mezi podpisem dohod z Ermuy v roce 1997 a vítězstvím Ibarretxeho ve volbách roku 2001 člení do čtyř fází; první fázi vnímá jako otevřenou celospolečenskou krizi po zavraždění radního Blanca, druhou etapu líčí coby euforii po vyhlášení příměří ze strany teroristické organizace ETA a následném podpisu Dohody z Lizarry, třetí období popisuje jako éru vystřízlivění po ukončení příměří a zjevné beznaděje baskické společnosti při obnově krvavé kampaně teroristů, přičemž čtvrtá, závěrečná fáze je pak prezentována coby doba vyhocení konfliktu, ve které naděje vkládané do výsledků voleb z 13. května 2001 ukončila změna mezinárodní situace po atentátech na New York a Washington 11. září téhož roku.

Vedle analytických statí rozebírajících zásadní otázky současné baskické společnosti (např. kulturu politického násilí či vyhraněné ideologické protipóly) se Ramón Zallo pokusil nastítnit také možnosti nových východisek konfliktu. Soudí totiž, že řešení aplikovaná v posledních letech nedosáhla větších úspěchů, ba právě naopak jen podtrhla bezvýchodnost přístupu „násilí-represe“. Dvojitý cíl jeho práce pak spočívá zejména ve snaze vzdát hold veškerým snahám a nadějím onoho období a nadto přinést poznatky a poučení v oblasti meto-

dologie mediace mírového procesu a celkové demokratizace baskické společnosti.

V této souvislosti je nutno uvést, že Ramón Zallo je, kromě aktivního účastníka společenského a kulturního dění v zemi, také členem občanského hnutí *Elkarri*, tedy významného a světovou odbornou veřejností uznávaného baskického mediátora, který pochází z proveniencie umírněné nacionalistické levice. Na práci se tento fakt bohužel odráží v často až nekritickém vyzdvihování programů hnutí *Elkarri* a v současném potlačování významu ostatních uskupení podobného zaměření.

V zásadě je kniha systematicky rozčleněna do čtyř tematických celků, z nichž se každý dále dělí do několika základních částí a dílčích podkapitol. Úvodní část *Contenciosos y Procesos* (Sporné otázky a procesy) přináší stručný rozbor současného stavu demokracie na území Španělska, do jehož kontextu je zasazen případ Baskicka. Základní myšlenkou úvodních kapitol je údajná nízká kvalita španělské demokracie, což má dokládat ku příkladu propojenost současných demokratických sil s činovníky starého fašistického režimu nebo existence tzv. „nekritizovatelných institucí“, mezi něž patří mimo jiné královská rodina či armáda, tedy potažmo také Civilní garda, která je částí baskické společnosti dodnes chápána jako nástroj „okupační moci“. Ramón Zallo v případě Baskicka zpochybňuje i legitimitu samotného procesu demokratické transformace Španělska. Jako důkaz mu slouží referendum o nové ústavě z roku 1978, kterou nepodpořilo, ať již zápornými hlasy či svou absencí, více než 70 % obyvatel Baskicka, i referendem z roku 1979 o statutu autonomie, o kterém rozhodla těsná většina 54 % obyvatelstva (s. 20) Čtvrtstoletí trvající atmosféru politicky motivovaného násilí, uchýleného systému hodnot, stejně jako ostrého ideologického boje pak autor klade za vinu patové situaci v rozdělené společnosti, ve které jedni, považující právo na seburčení za základní právo všech obyvatel demokratického státu, prosazují revizi ústavy, a druzí, tedy

„některé strany a intelektuálové se děsí perspektivy, která by daný status quo zpochybňovala“ (s. 27) V této souvislosti je pikantní autorem zmíněný případ Navarry. Baskičtí nacionalisté v rámci boje za „seburčení“ zahrnují do území Baskicka také Navarru, což vyjadřují heslem „*Nafarroa Euskadi Da*“ (Navarra je Baskicko), ačkoli většina obyvatel starobylého království je zásadně proti.

Největší míru zodpovědnosti za současnou situaci pak Zallo přenáší na přímé protagonisty konfliktu, tedy „organizaci ETA a Aznarovu vládu, které nemohou, ale ani by neměly dojednávat konkrétní politická východiska“ (s. 26) jelikož soustavně ignorují skutečné potřeby baskické společnosti.

Druhá část publikace *Las Cuatro Fases del Ciclo* (Čtyři fáze cyklu), je částí nejdelší; analyzuje dění ve čtyřech výše zmíněných obdobích, přičemž největší prostor je věnován interpretaci a komentářům událostí, o kterých se předpokládá, že jsou čtenáři důvěrně známy.

Mezi nejzajímavější pasáže tohoto oddílu patří zamyšlení nad dvojitou morálkou španělské politické elity v době, kdy vedle právního boje proti teroristické organizaci ETA došlo k prvním odsouzením členů jednotek GAL. Zejména představitelé PSOE, za jejíž vlády byly jednotky aktivní, odmítali a do jisté míry dodnes odmítají připustit, že se dá srovnávat separatistický „terorismus organizace ETA s patriotickým terorismem jednotek GAL“ (s. 36)

V kapitole zabývající se Dohodou z Lizarry stojí za zmínku stať komentující malou objektivitu médií, která tehdy označovala 70–75 % obyvatel Baskicka za odpůrce Dohody z Lizarry, bylo „ovšem s podivem, že 60 % obyvatel volilo právě strany, které tuto dohodu podepsaly“ (s. 73)

Za zmínku stojí také strany věnující se popisu všeobecného pocitu znechucení a beznaděje po obnově krvavé kampaně ze strany ETA v roce 2000, které se od zbytku knihy mírně liší. Teroristé tehdy zavraždili 23 lidí, mimo jiné významné a pro Baskicko pracující

osoby, jakými byli bývalý socialistický ministr školství Fernando Buesa, bývalý představitel regionu Gipuzkoa Juan Maria Jáuregui, antifrankistický novinář López de la Calle či katalánský probaskický socialista Ernest Lluch. Styl této části připomíná spíše osobní zpověď autora, což lze vysvětlit skutečností, že mnohé z obětí důvěrně znal, nemluvě o tom, že jeden z atentátů byl spáchán i na půdě Baskické univerzity, kde sám přednáší. Obnovení kampaně tedy rozhodně odmítá a souhlasí s názorem, že od zrušení příměří „ETA pracuje jen pro svého nepřítele“; (s. 106) což potvrdily mimo jiné i výsledky všeobecných voleb z jara 2000, ve kterých dosáhla vládní PP významného vítězství.

Analýza posledního časového období pak rozebírá rok 2001, který je označován za dobu hegemonie centralistů blokujících jakoukoli snahu o dialog. Období vyhrocených střetů přináší obrat smýšlení baskického obyvatelstva a veřejnost, tedy 94 % obyvatel, v řadách voličů PP pak 67 %, se opět vrací k podpoře nutnosti celospolečenského dialogu bez výjimek. (s. 108) Volby z 13. května 2001 se měly podle Zalla stát možným zklidňujícím faktorem, jelikož obě ideologicky vyhraněné skupiny („antinacionalisté“ z PP, ale také extrémní nacionalisté z EH) ztratily pozice a důvěru opět získal vůdce umírněných nacionalistů Juan José Ibarretxe (ve vládní koalici PNV-EA), jenž se mohl poučen z minulých období vyvarovat chyb a přivést zemi zpět k dialogu.

Významná je bezpochyby také analýza důsledků atentátů z 11. září 2001. V tomto ohledu Zallo předkládá častý názor baskických, především levicových kruhů, které nesouhlasí se změnou řešení problémů spojených s terorismem. Nový trend „nulové tolerance“ a černobílého vnímání konfliktních situací pod heslem „s námi nebo proti nám“, či zjevná podpora mezinárodního společenství válečným řešením konfliktů ze strany hegemonů stranící centrální moci v jakémkoli zásahu proti „podezřelým hnutím“ (s. 11) prý silně ovlivnily dění ve Španělsku, kde bylo dopřá-

no sluchu názoru, že je možné „terorismus porazit jedine silou a nikoli pomocí větší demokracizace.“ (s. 11).

Následující tematický celek *Cuestiones Nacionales, Violencia, Discursos y Agentes* (Národnostní otázky, násilí, události a činitelé) poskytuje hlubší analýzu některých přímých problémů Baskicka. Zásadní je ku příkladu současná otázka dvojího pojetí nacionalismu. Periferní nacionalismy jsou prý vnímány coby ideologie „s rysy iracionality, esenciální metafyziky, quasi-náboženských citů, etnické exkluzivity a nesolidárnosti... jako nepřátelé států“ (s. 139) či „reálná hrozba demokracie“ (s. 140), zatímco nacionalismy národních států (ve Španělsku se jedná o tezi „konstitučního patriotismu“) jsou pokládány za prvek státotvorný, a tudíž veskrze pozitivní. Ramón Zallo však podobně generalizování politických problémů kritizuje, přičemž své názory opírá o příklad právě španělského státu, ve kterém „tvoří většina nacionalismů nejen součást demokratického systému, ale který svůj řád a hodnoty ... na decentralizaci moci přímo váže.“ (s. 140)

Následující zajímavou stat' tvoří rozbor etického hlediska politického násilí v Baskicku. Autor zde dochází k závěru, že sice „násilí bylo legitimní proti vojenské frankistické diktatuře, ve které neexistovaly svobody... a že v dnešní demokracii pro násilí žádná legitimita neexistuje...“, nicméně že z hlediska etiky nejsou činy organizace ETA obhajitelné ani podle tehdejších ani podle současných etických principů.“ (s. 177)

Výrazných kvalit dále dosahuje analýza problematiky obětí terorismu, jejíž nejsložitější součástí je existence mnoha odlišných typů obětí různých druhů násilí (vraždy a vyhrožování ze strany teroristů, pouliční násilí *kale borroka*, „výpalné“, ale na druhé straně i mučení obžalovaných či dislokace odsouzených). Ramón Zallo zdůrazňuje nutnost vnímat všechny oběti jako stejně trpící, jelikož míra jejich utrpení se nedá rozlišit; teprve „rovnost“ v této otázce totiž může přinést ur-

čité úspěchy v usmíření společnosti. Zároveň však dodává, že tohoto cíle není možné dosáhnout v situaci, kdy jsou jednotlivá hnutí za práva obětí konstantně zneužívána k politickým účelům.

Závěrečnou část knihy *Perspectivas* (Perspektivy) pak plně charakterizuje její název. Na stránkách posledních kapitol se autor kromě pohledu do budoucna vrací ke kritice negativních dopadů na Baskicko v době po 11. září 2001. Tvrdí, že se vedle nové „křížové výpravy proti terorismu“ (s. 226) vinou odhalení křehké pozice národních států „vrátila do Španělska inkvizice“ což vysvětluje skutečností, že „se nehledají řešení a dohody, ale [že] v dnešním Španělsku platí především síla a zastrasování.“ (s. 227) Svá tvrzení opírá o kritiku globalizovaného světa, který vidí „v obrysech atributů křesťanského boha – jednoho a trojjediného. Jeden svět – jeden kapitalismus – s tripolaritou USA, EU a Japonska, ve které místo odpovídající Bohu otci zaujímá americké impérium.“ (s. 153) V této souvislosti spatřuje smysl periferních nacionalismů, které si v nových podmínkách kladou otázky osudu svých kultur i celých společností. V závěrečných úvahách dochází Ramón Zallo k přesvědčení, že nejdůležitější stránkou změn v baskické společnosti musí být vedle mediátorských snah jednoznačně osvěta a vzdělávání, které mají za úkol lidem dokázat, že stav „nenásilí“ je pro demokracii přirozený, a které mají navíc zabránit „vzniku ideologického vakua mezi baskickým a španělským nacionalismem“ (s. 250) Demokratické sebeuvědomění obyvatel Baskicka pak nachází v prostředí, ve kterém by žádný čin teroristů nebyl obhajitelný, ale také v prostředí zavrhujícím doktrínu „pacifikace“ Baskicka vládní PP, která hlásá, že v Baskicku „neexistuje žádný politický konflikt ani potřeba změn, nýbrž jen problém terorismu a života s ním“ (s. 226)

Celkově lze recenzovanou publikaci považovat za velmi zdařilý počín představující ucelený pohled jedné strany baskického kon-

fliktu, který je v současnosti možno pokládat za nejkrvavější konflikt na území západní Evropy. Vyhraněné názory a analýzy umírněného levicově nacionalistického akademika, které by mohly znehodnotit kvality práce, jsou díky jasně formulovaným cílům jejím zřejmým kladem a přínosem. Čtenář s jejich pomocí může lépe pochopit názor ideologického proudu, který má mnoho příznivců a přitom není mimo území samotného Baskicka nikterak často prezentován. Z tohoto úhlu pohledu práce představuje velmi vhodný doplňkový materiál ke studiu baskického konfliktu. Z hlediska uspořádání je hlavním pozitivem knihy kvalitní a přehledná organizace, a zejména pak hodnotný poznámkový aparát.

Na závěr je vhodné dodat, že přes své nesporné kvality je práce pro českého čtenáře velmi náročná, neboť předpokládá nejen výbornou orientaci v moderních dějinách i současné politické situaci Baskicka (většina událostí totiž slouží pouze jako objekt více či méně podrobné analýzy či osobní interpretace), ale také znalost mnoha baskických výrazů, které do základní slovní zásoby v oblasti politiky, ekonomie či společenských věd zcela nepatří.

Libor Štěpánek

Śłodkowska Inka

WYBORY 2001 Partie i ich programy

Institut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk (ISP PAN), Warszawa, 2001, 250 stran

Poslední parlamentní volby, které se v Polsku odehrály v roce 2001, byly zajímavé hned z několika důvodů. Pravicová vláda byla alternována levicovou vládou koalice Svazu demokratické levice a Unie Práce (SLD-UP). Koaliční spojení postkomunistické levicové